

Bibliotecas romontschas egl jester

Autor(en): **[s.n.]**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **51 (1937)**

PDF erstellt am: **25.09.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-207470>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

1. Litt. eng.: 1552—1600 = 2; 1600—1700 = 27; 1700—1800 = 23; 1800—1880 = 49.

2. Litt. surs.: 1600—1700 = 8; 1700—1800 = 18; 1800—1900 = 40.

En tut, ovras eng. = 101; surs. = 64; total = 165. Per la gronda part bials e complets exemplars.⁴⁶⁾

C. Bibliotecas romontschas egl jester

1. Quella a Paris

La pli veglia, mo da l' autra vart la pli pintga collecziun de litteratura romontscha egl jester sesanfla incorporada ella bibl. nazionala della Frontscha a Paris.

Las ovras de quella collecziun ein per la gronda part rimnadas gia avon 1800, e quei da Florent Guiot, ambassadur franzos a Cuera. Che quei ei aschia prendein nus ord ina brev de quel, datada dils 23 fructidor digl onn 6 della revoluziun franzosa (9 sett. 1798) ed adressada a minister Talleyrand.⁴⁷⁾ Quella brev ei propi intressanta ed instructiva e perquei schein nus suondar ella cheu en translaziun romontscha:

«Burgheis Minister

Jeu hai l' honur d' admitter a Vus la nota cheu aclusa, cun la supplica de surdar ella alla biblioteca nazionala.

Essend che pliras circumstanzias pudessan scursanir mia dimora el Grischun, giavischel jeu de saver, schebein la biblioteca nazionala posseda enzacontas ovras el lungatg retic u grischun, per ordinari numnaus: Sursilvan ed Engiadines.

Sch' ella posseda neginas vi jeu festginar de termetter ad ella ina pintga collecziun, ni era gidar a complettar, sch' ella havess gia ina tala. Jeu hai era rimnau pliras caussas natural-scientificas ed ins ha ultra de quellas aunc empermess a mi enzacontas autras, ch' jeu destinel per la collecziun natural-

⁴⁶⁾ Bien engraziament per la nudauna a Henri Lössli, cand. phil., Winterthur.

⁴⁷⁾ Mira: La Réunion des Grisons à la Suisse. Correspondance diplomatique de Fl. Guiot. Publié par Emile Dunant, Dr. Phil. Bâle et Genève (Georg) 1899. NB. Questa brev ei lu vegnida re-stampada da Dr. C. Jecklin, el Bünd. Monatsbl. V. An. 1900, nr. 7.

historica, pertgei che quellas caussas crei jeu ualvess, che lezza possedi.

Quei ei tut quei ch'jeu sai far per la scienza e litteratura en ina tiara, nua ch'ignoranza ed apatia encunter l'ocupaziun spirtala, para d'haver anflau in refugi. Denter ils umens che san selegrar d'ina certa beinstonza, ein ils ins ambizius intrigants, ils auters buèders. Jeu enconuschel buca quarter entiras excepziuns.

Davart agricultura ed industria sai jeu far cuortas. L'agricultura ei en ina miserabla situaziun pervia della marschadetgna ed il schar trer dils habitonts, sco era pervia della stinonza ch'els han de tener adina vid las metodas veglias. D'industria negin'idea . . . .!

Remarcas davart il lungatg retic u grischun per ordinari numnaus romontsch, destinadas per la bibl. nazionala.

La pintga tiara grischuna ha ina vera semiglientscha cun la tuor de Babel. Ins ha cheu treis lungatgs principals, ch'han dretg de burgheis: il tudestg, il talian ed il retic, per ordinari numnaus romontsch.

Il davos sesparta en treis idioms, el lungatg de Surselva, d'Engiadina, ed el lungatg che vegn plidau ellas contradas ch'ei situadas denter quellas duas.

Il romontsch de Surselva, della Ligia Grischa, ei il pli reh, ni forza detg meglier: il meins pauper de quels treis. Siu fundament ei il vegl lungatg celtic, tiel qual ei lu vegniu viter cul temps plaids tudestgs e franzos, mo ch'ei il bia sturschi taluisa, che lur pronunzia s'approximescha alla pronunzia celtica.

Enzaconts Sursilvans, ch'ei stai ditg en survetschs franzos, ed ils regiments dils quals ei stai pliras gadas ella Bretagne-Bassa, han detg a mi ch'els hagian saviu sefar capir leu fetg bein cun plidar romontsch. Els han era menzionau, de haver observau leu frapantas semeglientschas denter ils usits ed isonzas dils Bretons cun quellas de Surselva.⁴⁸⁾

⁴⁸⁾ Quels factums attesta era rev. Sur domdecan Chr. Caminada, che ha visitau pliras gadas la Bretagne.

Il romontsch dell' Engiadina, ni plitost dellas duas Engiadinas, la contrada della Ligia della Casa de Diu, ei meins rehs. Lur fundament para ded esser in Talian corrupt, mischedaus cun plaids tudestgs, franzos, spagnols e celtics.

Il romontsch dellas Dentervals, p. ex. della Tumliasca, ei nuot auter ch'ina mischeida senza fuorma dils auters dus idioms romontschs. Malgrad las differenzas denter ils treis idioms, secapeschan tuts, nua ch'ins sesurvescha dil lungatg romontsch.

Il Sursilvan cumpeglia il pli grond territori e gauda schizun il dretg, che las leschas ed ils decrets della regenza ston vegnir publicai en quei idiom aschibein sco en tudestg e talian.

Ils dus principals idioms romontschs han scadin lur stampa,⁴⁹⁾ ord la quala ein sortidas enzacontas grammaticas, il N. e V. Testament e plirs cudischs de devoziun. La stampa sursilvanà ha schizun gidau alla glisch l'emprema mesadad d' in diczionari; mo il pign esit ha impediù de terminar quella publicaziun.⁵⁰⁾

Jeu supponel, ch' ils burgheis, als quals la tgira della bibl. nazionale ei confidada, prendien la caschun e procureschien, che la pintga collecziun dils dus idioms romontschs vegni incorporada alla biblioteca nazionale, en cass ch' ei fuss buca gia leu ina tala.

Per quei supplicheschel jeu de dar part a mi entras il ministeri digl' exteriur sur quella caussa; ed en cass ch' ei sesanflass gia leu zatgeininas ovras en romontsch, termettien a mi il register de quellas.⁵¹⁾

⁴⁹⁾ Cheu setract' ei dalla stampa a Scuol e dalla stampa dils Marons a Bonaduz, ni forsa era della claustrala a Mustér, che luvravan aunc omisduas alla fin dil 18avel secul.

⁵⁰⁾ In cudisch de plaids stampau ord il 18avel s. enconuschein nus buc; mo igl ei pusseivel ch' el pertratga vid la grammatica de P. Baseli Veith (1771). Pusseivel fuss ei era, ch' il vocabulari de P. Pl. a Spescha, ch' exista aunc en manuscret, ei morts en stampa!?

⁵¹⁾ La biblioteca naz. a Paris cunteneva da lezzas uras tenor ina brev de Minister Talleyrand a Guiot dils 3 d' october 1798 ils sequents cudischs romontschs (tenor M. Bl. 1900, nr. 7, p. 156): 1. Bibla, transl. da Anosius, Tumein 1731, fol. (NB. Cheu stuein nus remarcar sco suonda: Quei ei in sbagl; ei setracta cheu della Bibla de priedi de 1717—1718 de Luci Gabriel e consorts. Anosius ha mo schau far ina dedicaziun speciala per latin sin

Quei deigi esser il pign denari della vieua, ch' jeu astgel porscher al grond tempel della scienza humana, sco era ina pintga enzena d' engraziament pils deletgs, ch' jeu hai astgau guder leu.

Rehanau sper Cuera ils 23 fructidor digl onn 6 della revuluziun franzosa.»

Da Pastgas 1935 eis ei finalmein reussiu a mi de far la viseta alla bibl. naz. a Paris, daditg enneu desiderada. Entras l' intercessiun de signur Henri Croutzet, proprietari d' ina gronda stampa a Paris,⁵²⁾ hai jeu obteniu tuttas facilitads de luvrar e far retschercas ell' immensa biblioteca nazionala della Frontscha.

Essend la litt. rom. de quella bibl. buca registrada dapersei, mobein ella Bibliografia Alfabetica generala della B. N. ei quei stau per mei ina lavur, sco d' encurir fava ord la mar. Denton, zaco essan nus tuttina aunc vegni a frida, il meglier cun agid dil «Verzeichniss» de Böhmer. Mo da l' altra vart stoi jeu remarcar, ch' ei savess tgunsch e maneivel esser a Paris ella B. N. cudischs rars, ch' ein buca registrai el Böhmer e ch' ins anflass mo per schabetg, ni cun ir a tras ils varga 500 registers de varga 1000 paginas l' in, che stattan

---

in agen fegl de frontispeci, e dedicau quei exemplar a Sia Maje-
stad Duitg XV, retg de Frontscha. Anosius ha era gidau a trans-
latar il V. T. de quella ediziun, mo aunc plirs auters cun el!
Perquei scriv' el ella dedicaziun (12 paginas folio) resp. alla
fin de quella: Praefatio ad regem Gallicorum, Ludovicum XV...
Taminii 18 Julii 1731. Martinus Nicolaus Anosius... haec mea
exemplarica biblica, a me ipso partim in vernaculam nostram Gri-
seam versa.....: exemplarium istorum, pro numero regiarum bi-
bliothecarum, transmittio enim numero quattuor, quattuor item hu-
jus generis praefationis, una cum ipsis Bibliis quod fieri rogo,
compingendas et singulis exemplaribus praefigendas. — Tals
exemplars cun in dentertext special de dedicaziun dueigien, tenor
prof. Böhmer, era esser vegni termess a Viena, Vaniescha, a Lon-
don, sco era en auters loghens. Probabel ei quei daventau per
vegnir tier enqual schenghetg, en fuorma de marenghins per cu-
vierer ils cuosts della stampa, ni era per honorar als transla-
turs.! — Tier quella bibla noda la bibl. naz. aunc: 1. Ilg nief
Testament da Niess Senger Jesu Christ . . . tras L. Gabriel, Cuera
1717. 2. L' Nuof Testamaint da Noas Signer J. Christi... tras
Joan L. Gritti da Zuoz. Basel 1640.

⁵²⁾ Nus engraziein era cheu a sgr. Henri Croutzet, che ha giu
la buontad de recummandar mei al minister digl interiur, e che
ha ultra de quei bien survetsch, teniu mei liber e bein quels 15
dis, ch' jeu hai giu la ventira de luvrar leu ella biblioteca.

leu a disposiziun; mo gliez duvrass in auter temps che mo 15 dis!

Encunaschend las difficultads, havein nus gl'emprem fatg catscha sillas pli raras raritads e saviu constatar per nies confiart, che Paris posseda buc enzatgei che Cuera, Mustér, Bern ni Berlin possedess buc era.

Cun excepziun dell'emprema e secunda ediziun dil «Ver Sulaz» posseda la B. N. tut las ovras dils Gabriels e tut las resp. ediziuns; tut las ovras de Ser Mattli Conrad e da prof. Pl. Condrau. Ultra de quels cudischs, las biblas tuttas, sco aunc circa 50 ovras engiadinesas e sursilvanas, che dateschan dal 16avel; 17avel e 18avel tschentaner.

Ella partizium de manuscrets della B. N. havein nus giu pli bia cletg, mo sur dils ezs in'otra ga cun caschun.

A Paris sesanfla aunc ina secunda bibl. romontscha, mo ch'ei aunc pli pintga.⁵³⁾

Cheu lessen nus aunc admetter in special engraziament agl'emprem bibliotecar della B. N. per sia amicabla surve-tscheivladad.

2. Biblioteca romontscha de prof. Ed. Böhmer, Berlin

Naven d'anno 1868 vegneva reguladamein la stad Dr. Ed. Böhmer, professor dils lungatgs romans all'universitad de Strassburg, a Mustér tier P. Baseli Carigiet,⁵⁴⁾ per far studis el lungatg romontsch⁵⁵⁾ e per rimnar ina biblioteca romontscha. Sco P. B. Berther ha raquintau a mi, vegneva cun el adina era sia signura, ch'eri ina femna fetg spirtusa e cu quels treis erien ensemen — e quei daventavi mintgadi las vacanzas — sche devi ei nuot pli impurtont ch' il romontsch,

⁵³⁾ Mira: Bibliothèque Patoise de feu, M. Burgand des Marets; livres rares et précieux. Deuxième partie, Paris, 1874. — Rhéto-romanche en Grison. p. 105—106.

⁵⁴⁾ Sur las amicablas relaziuns de quels dus umens, sco era sur lur lavur scientifica pil romontsch, vegnel jeu a rapportar en mia biografia «P. B. Carigiet e siu temps».

⁵⁵⁾ Ella biblioteca romontscha a Berlin sesanfla per ex. il «Plaidari Surselvan-Tudestg», da prof. Böhmer, 2 toms manuscret, augmentai e curregi da P. B. C. Jeu hai fatg vegnir quels da Berlin, fagend mes studis sur P. B. C. e siu temps e cun quella caschun era surdau quels al redactur dil Diczionari sursilvan per diever de quel!

nuot pli bi e nuot pli intressant. Ei devi lu bien e savens disputaziuns plein temperament, mo en ina caussa erien tuts treis dalla medema idea: e quei fuva il pertratg pessimistic, ch' il romontsch seigi in lungatg moribund e ch' ei seigi il pli ner temps de rimnar tut las reliquias de quella pli veglia e venerabla feglia della mumma romana.

Per quei motiv ha prof. Böhmer buca mo fatg studis romontschs, mo era rimnau tut la litteratura ch' el ha anflau e P. B. Carigiet ha gidau el promptamein leutier — ina caussa, che P. B. Berther deplorava pli tard vivamein e ch' el saveva strusch perdunar. Contas gadas ha P. B. Berther detg siper mei: «Perfin ses agens manuscrets originals, ha P. B. Carigiet schenghiau, rubas e strubas, al Böhmer, e quels ein oz a Berlin, ed jeu vess mo merveglias tgi dils Schuobs sa schazegiar quellas caussas tenor la valeta propria, ch' ellas vessen per nus.»

Che Böhmer ha era empruau de far gidar a rimnar cudischs il P. B. Berther per el, e che quei ei buca reussiu, hai jeu gia menzionau sisura. — Il rimnar ina bibl. rom. ei stau per prof. Böhmer ina veritabla pissiun; aschia ha per ex. P. B. B. relatau a mi, che Böhmer pagavi bein pils cudischs, gie per singuls numers della Gas. Rom. e d' autras gasettas, che muncavien ad el denter ora, pagavi el tochen 1 franc per numer. — Ella Engiadina cumpravi el giu entiras bibl. privatas.

Anno 1881 — P. B. Carigiet viveva aunc († 1883) — ha Böhmer publicau per l' emprema gada la nudauna de sia bibl. retorom.⁵⁶⁾ Quella publicaziun ha gidau el eminentamein ad augmentar sia biblioteca, essend che tut fagevi amogna ad el ulteriurs cudischs, ch' el possedeva buc aunc. Per quei suonda gia dus onns suenter l' augmentada bibliografia rom. della biblioteca de Böhmer,⁵⁷⁾ e puspei dus onns sissu in davos supplement.⁵⁸⁾ Cura ch' ils dus davos catalogs ein compari, han quels fatg grondas fétgas a P. B. Berther ed a prof. Candreia,

⁵⁶⁾ Mira: Verzeichniss einer rätorom. Sammlung I. Graubünden. Von Ed. Böhmer, Bonn. (26 p.)

⁵⁷⁾ Mira: Ed. Böhmer, Rom. Studien. Heft 20. Bd. VI. 1883, p. 109 e sqq. «Verzeichniss Rätoromanischer Litteratur.»

⁵⁸⁾ Mira: Ed. Böhmer, Rom. Studien. Heft 21. Bd. VI. 1885, p. 219 e sqq. — Fortsetzung nebst Nachträgen und Berichtigungen.

stuend els constatar, che Böhmer veva runau ord il cantun de bia caussas, ch'els possedevan buc aunc. Mo els han buca schau stermentar ed han rimnau aschi activ ed intensiv, ch'els han, 10 onns pli tard, saviu dir: «Ton sco'l Böhmer havein nus era; el ha bein enqual preziosa raritad che vegn mai pli anavos, mo nus havein a u t r a s ed aunc pli biaras ch'el.» E quei ei stau lur consolaziun.

La bibl. B ö h m e r porscha il sequent maletg statistic, senza quintar ils toms della periodica e schurnalistica, ch'el posseda entochen 1885 bunamein senza interrumpziun.

Litt. eng.: 1552—1600 = 7; 1600—1700 = 47; 1700—1800 = 75; 1800—1885 = 223.

Litt. surs.: 1600—1700 = 23; 1700—1800 = 93; 1800—1885 = 296.

En tut: lit. eng. 352; litt. surs. 412, total 764 artechels. Cheutier vegnan aunc ina bufatga partida manuscrets.⁵⁹⁾ Denter 1890 e 1895 ei la bibl. rom. de Böhmer vegnida v e n d i d a p e r 30 000 marks a Berlin e leu incorporada ella «kaiserlich-königliche Hofbibliothek.»⁶⁰⁾

Cheu stuein nus aunc far menziun de duas pli pintgas bibl. rom. en Germania, ch'ei, tenor indicaziun de prof. Böhmer, incorporadas: ina alla «Universitätsbibliothek in L e i p z i g» e l' a u t r a alla «Hof- und Staatsbibliothek in M ü n c h e n.»⁶¹⁾

⁵⁹⁾ Mira e compareglia ils dus sura citai catalogs, sut nota 57 e 58.

⁶⁰⁾ Remarca: 1935 fagend las preparativas per la Bibliografia Retorom. havein nus era s'intressau a Berlin, schebein ei seigi aunc vegniu suenter 1890 novas caussas rom. en lezza bibl. Sco sgr. Dr. Victor de Castelberg-Orelli, Turitg, che ha giu la buontad de far personalmein quella commissiun a Berlin, communiche-scha a mi, seigi vegniu constatau leu, che suenter quei datum seigi vegniu nuot pli vitier.

⁶¹⁾ Mira: Ed. Böhmer, Romanische Studien, VI. bd. Heft 20, p. 109.

3. La biblioteca rom. alla «Cornell universty library» New York

La stad 1891 ein dus signurs Americans, prof. Willard Fisk ed aunc in marcadont de cudischs de New York, vegni a Tarasp en vacanzas. Fagend atenziun silla remarcabla tschontscha ladina, sco era sin ils usits ed isonzas della tiara, han els immediat s'interessau pli intensiv sur nossa tiara, nies lungatg e nossa litteratura. Instrui ed animai entras il «Verzeichniss» de Böhmer, ein els immediat semess en a rimnar ina biblioteca retorom., gl'emprem ell'Engiadina e suenter si Surselva. Sco els sez raquantan ella «Introductory Note» de lur nudauna,⁶²⁾ seigien els i da vitg tier vitg e rimnau, consultond mintgamai il catalog de Böhmer. En scadin vitg nua ch'ei arrivavien, mettevien ei ina meisa avon ina casa sil plaz e fagevien de saver alla glied, ch'ei cumprien cudischs romontschs. Ei mavi lu mintgamai buca ditg, che tut il vitg fagevi cua sper la meisa ora: cunzun ils buozs: lezs rugadavan ora tschalers e surcombras e runavien neutier entiras canastras pleinas cudischs, e cu els (ils rimnaders americans) pudevien tier enzatgei che Böhmer vevi buc, erien ei tut nars dalla legria.⁶³⁾

Els acceptavan era mo tocca, complettavan quella, epi permettevan ei quellas caussas defectas a London tier in ligia-cudischs special.

Igl ei veramein de sesmervigliar tgei buordium litteratura engiadinesa e sursilvana, quels dus compogns han aunc saviu recaltgar ensemen pér 1891—1894. Quantitativamein ei quella bibl. bunamein exact aschi gronda sco quella de Böhmer. Gie els possedan schizun en lur collecziun 116 artechels, che figureschan buc el Böhmer; secapescha dateschan ils biars de quels pér suenter 1885, aschia che nus savein tuttina constatar che Böhmer ha — malgrad igl intensiv menaschi american

⁶²⁾ Quella ei comparida 1894 sut il tetel: Cronwell University Library. Catalog of the Rhaeto-Romanic Collection, presented by Willard Fiske. Ithaca, New York. 1893 (32 p. 4°).

⁶³⁾ Pareglia p. IV. «Jt was e golden moment when we could record a title or an edition not cited by the industrius Dr. Böhmer».

de rimnar — ina biblioteca ch'ei qualitativamein e pertenant vegls exemplars unics, aunc megliera che quella dils dus Americans. Unica ha New York ensuma pouca e buca veglia.

La statistica de quella biblioteca ei la sequenta:

1. Litteratura eng.: 1551—1600 = 1; 1600—1700 = 52; 1700—1800 = 84; 1800—1894 = 298;

2. Litt. surs.: 1600—1700 = 26; 1700—1800 = 78; 1800—1894 = 317.

3. Cheu vegnan aunc vitier 5 tocs de Surmir.

Artechels eng. = 335; arttechels sursilvans 421, summa summarum 761.

Pertenant schurnalistica sursilvana ed engiadinesa ha New York dapertut empauet.

Tenor communicaziun de dunschala Elisabeth Maxfield, posseda era la biblioteca dell' universiad Boston ina bufatga collecziun retoromontscha.

4. La collecziun rom. el British Museum, London

Da quella biblioteca havein nus udiu bia, mo saver savein nus smaletet pauc. Ella duei esser aschi gronda, sco quella de Berlin, vegn ei pretendiu. Dr. P. Linsel veva schau copiar il catalog de quella, mo tenor communicaziun sia, seigi quella cartoteca buca pli avon maun.

Orientai essan nus sulettamein arisguard ils manuscrets romontschs e ladins, che sesanflan leu.⁶⁴⁾ Mo nus lein haver speranza che London possedi buca zatgei, che fuss buca era a Cuera ni a Mustér.

⁶⁴⁾ Mira: Churwälsche Handschriften des British Museum. Von Herm. Varnhagen. Rom. Studien, Heft XV. Bd. 4. p. 477—479. 1880.

5. Igl anteriur antiquariat retorom. da J. Hess, Ellwangen

Da tuts ils antiquariats e librerias, ch' ein vegnidas eregidas suenter la publicaziun dil «Verzeichniss» de Böhmer, ei senza dubi quella de J. Hess stada la pli gronda de tuttas. Jeu hai saviu constatar, che quei antiquariat cumpigliava varga 700 differents artechels romontschs, ch' ein per la pli gronda part i vi ella bibl. privata de Dr. P. Lansel.⁶⁵⁾

In tal antiquariat, mo per bia buc aschi gronds, sesanflava a S t r a s s b u r g.⁶⁶⁾

6. La collecziun rom. ella «Biblioteca Giucardiniana, Firenze»

Quella collecziun sto esser vegnida fatga avon 1866, essend che suenter quei datum cuntegn ella neginas ovras romontschas pli. Entras intercessiun de Dr. P. Lansel, havein nus retschiert da plevon Giovani L u z z i, il catalog de quella collecziun retica, che cuntegn en tut 143 ovras exclusivamein engiadinesas, ch' appartegnan ina al 16avel tschentaner, las ulteriuras tuttas, al 17avel, 18avel ed all' entschatta dil 19avel tschentaner. Ei setracta cheu schubramein de litteratura religiosa. La Bibliografia Retoromontscha ha nudau quella, aschia che nus savein tralasar de menzionar ella pli detagliadamein.⁶⁷⁾

---

⁶⁵⁾ Mira: Hess J. Catalogue d'une collection de livres rétoromans en vente chez J. Hess à Ellwangen, 1888. (37 p.) — IIa. ediz. Ellwangen 1891. (35 p.); Supplement Ms. (1890); Katalog des antiquar. Bücherlagers v. J. Hess in Ellwangen. Nr. 29, 1889. (p. 93—96 Retorom. Litt.).

⁶⁶⁾ Mira: Trübner, Carl J. Catalogue de livres relatifs à l'étude des langues romanes. Strassburg, 1888. (50 p.)

⁶⁷⁾ Ellas proximas Annalas compara la secunda e davosa part de quest studi.